

मैत्रावरुणर्वसिष्ठः। इन्द्रावरुणौ। जगती।

युवां नरा पश्यमानास आप्यं प्राचा गव्यन्तः पृथुपर्शवो ययुः।

दासा च वृत्रा हतमार्याणि च सुदासमिन्द्रावरुणावसावतम्॥ ७.०८३.०१

नरा- हे नेतारौ। युवाम्- युवयोः। आप्यम्- बान्धव्यम्। पश्यमानासः- पश्यन्तः। गव्यन्तः- चिद्रश्मिकामाः। पृथुपर्शवः- प्राणतुरगसम्पन्नाः। पर्शुः पार्श्वस्थि। तद्युक्ताश्वसम्पन्नाः। ययुः- अगच्छन्। दासा- स्तेनभावनानि। च। वृत्रा- आवरणानि। आर्याणि- सात्त्विकबन्धनानि च। हतम्- नाशयतम्। सुदासम्- सुष्ठु दातारम्। इन्द्रावरुणा। अवसा- रक्षया। अवतम्- रक्षतम्॥१॥

यत्रा नरः समयन्ते कृतध्वजो यस्मिन्नाजा भवति किं चन प्रियम्।

यत्रा भयन्ते भुवना स्वर्दशस्तत्रा न इन्द्रावरुणाधि वोचतम्॥ ७.०८३.०२

इन्द्रावरुणा। यत्र। नरः- वीराः। कृतध्वजः- उच्छ्रिताः। ध्वजति उच्छ्रयं प्राप्नोतीति ध्वजः। ध्वज गतौ। समयन्ते- सङ्गच्छन्ति। यस्मिन्। आज्ञा- युद्धे। किं चन प्रियं भवति- किमपि प्रियं नास्ति। यत्र। भुवना- भुवनानि। भयन्ते- भयं प्राप्नुवन्ति। तत्र। स्वर्दशः- स्वर्गद्रष्टव्यः। नः- अस्मभ्यम्। अधि वोचतम्- उपदिशतम्॥२॥

सं भूम्या अन्ता ध्वसिरा अदृक्षतेन्द्रावरुणा दिवि घोष आरुहत्।

अस्थुर्जनानामुप मामरातयोऽर्वागवसा हवनश्रुता गतम्॥ ७.०८३.०३

भूम्याः- पृथिव्याः। अन्ताः- पर्यन्ताः। ध्वसिराः- ध्वस्ताः। सं अदृक्षन्त- समदृश्यन्त। इन्द्रावरुणा। दिवि- नभसि। घोषः- गर्जनम्। आरुहत्। जनानाम्- विशाम्। अरातयः- शत्रवः। माम्। उप अस्थुः- उपस्थिताः। अर्वाक्- अस्मदभिमुखम्। अवसा- स्वरक्षाशक्त्या। हवनश्रुता- अस्मदाह्वानश्रोतारौ। आ गतम्- आगच्छतम्॥३॥

इन्द्रावरुणा वधनाभिरप्रति भेदं वन्वन्ता प्र सुदासमावतम्।

ब्रह्माण्येषां शृणुतं हवीमनि सत्या तृत्सूनामभवत्पुरोहितिः ॥ ७.०८३.०४

इन्द्रावरुणा । वधनाभिः- प्रहरणैः । अप्रति- अप्रतिगतौ । भेदम्- भेदभावनम् । वन्वन्ता- हिंसन्तौ । सुदासम्- शोभनदायकं सुसेवकं वा । प्र आवतम्- प्रकर्षेण रक्षतम् । येषाम् । पुरोहितिः- मत्पौरोहित्यम् । अभवत् । तेषाम् । तृत्सूनाम्- आवरणबाधकानाम् । सत्या- सत्याः । ब्रह्माणि- मन्त्राः । हवीमनि- यज्ञे । शृणुतम् ॥४॥

इन्द्रावरुणावभ्या तपन्ति माघान्यर्यो वनुषामरातयः ।

युवं हि वस्व उभयस्य राजथोऽध स्मा नोऽवतं पार्ये दिवि ॥ ७.०८३.०५

इन्द्रावरुणौ । अर्यः- अरेः । अधानि- प्रहरणानि । मा- माम् । अभ्यातपन्ति- सन्तापयन्ति । वनुषाम्- हिंसकानां मध्ये । अरातयः- शत्रवः । अभ्यातपन्ति । युवम्- युवाम् । हि- खलु । उभयस्य- दिव्यभौमयोः । वस्वः- सम्पदाम् । राजथः- स्वामिनौ भवथः । अध स्म- अतःकारणात् । पार्ये दिवि- स्वर्गे । नः- अस्मान् । अवतम्- रक्षतम् ॥५॥

युवां हवन्त उभयास आजिष्विन्द्रं च वस्वो वरुणं च सातये ।

यत्र राजभिर्दशभिर्निबाधितं प्र सुदासमावतं तृत्सुभिः सह ॥ ७.०८३.०६

इन्द्रं च वरुणं च । युवाम् । वस्वः- धनस्य । सातये- लाभाय । आजिषु- युद्धेषु । उभयासः- दिव्या भौमाश्च । हवन्ते- आह्वयन्ति । यत्र । राजभिः दशभिः- द्योतकैर्दशेन्द्रियैरित्याध्यात्मिके । निबाधितम्- हिंसितम् । वशीकृतं बद्धं वा । सुदासम्- सुष्ठु दायकम् । तृत्सुभिः सह- वृत्रबाधकैः सह । प्र- प्रकर्षेण आवतम्- रक्षतम् ॥६॥

दश राजानः समिता अयज्यवः सुदासमिन्द्रावरुणा न युयुधुः ।

सत्या नृणामन्नसदामुपस्तुतिर्देवा एषामभवन्देवहूतिषु ॥ ७.०८३.०७

दश । राजानः । अयज्यवः- अदानशीलाः । समिता- सङ्गताः । इन्द्रावरुणा । सुदासम्-
शोभनदात्रा । न । युयुधुः- योद्धुं शेकुः । अद्भ्यसदां नृणाम्- अद्भानि अन्ने हविषि सीदतामृत्विजाम् ।
उपस्तुतिः । सत्या । एषाम्- एतेषाम् । देवहूतिषु- देवाह्वानेषु । देवाः । अभवन्- बभूवुः ॥७॥

दाशराज्ञे परियत्ताय विश्वतः सुदासं इन्द्रावरुणावशिक्षतम् ।

श्वित्यञ्चो यत्र नमसा कपर्दिनो धिया धीवन्तो असपन्त तृत्सवः ॥ ७.०८३.०८

यत्र । नमसा- नमस्कारेण । श्वित्यञ्चाः- निर्मलाः । कपर्दिनः- जटिलाः । धीवन्तः- धीमन्तः ।
तृत्सवः । धिया- बुद्ध्या । असपन्त- पर्यचरन् । तत्र । दाशराज्ञे- दशभिरिन्द्रियैरित्याध्यात्मिके ।
यत्कारवे दश वृत्राण्यप्रति बर्हिष्मते नि सहस्राणि बर्हय इति श्रुतेर्दश राजानो दशावरणान्येव । तानि
दशेन्द्रियाणि । यदिन्विन्द्र पृथिवी दशभुजिरिति श्रुतेर्दशेन्द्रियतर्पका दशभोगा ज्ञायन्ते । दश राजानः
समिता अयज्यव इति श्रुतेरदानशीलानि केवलभोगपराणीन्द्रियाणि निर्दिष्टानीति ज्ञायते । विश्वतः-
सर्वतः । परियत्ताय- परिवेष्टिताय । सुदासे- शोभनदात्रे । इन्द्रावरुणौ । अशिक्षतम् ॥८॥

वृत्राण्यन्यः समिथेषु जिघ्रते व्रतान्यन्यो अभि रक्षते सदा ।

हवामहे वां वृषणा सुवृक्तिभिरस्मे इन्द्रावरुणा शर्म यच्छतम् ॥ ७.०८३.०९

अन्यः- एकः । समिथेषु- युद्धेषु । वृत्राणि- आवरणानि । जिघ्रते- हिनस्ति । अन्यः- इतरः । सदा-
सततम् । व्रतानि- नियतीर्धर्मान् । अभि रक्षते- पालयति । सुवृक्तिभिः- मन्त्रैः । वाम्- युवाम् ।
वृषणा- वर्षकौ । हवामहे- आह्वयामः । अस्मे- अस्मभ्यम् । इन्द्रावरुणा । शर्म- मङ्गलम् ।
यच्छतम्- दत्तम् ॥९॥

अस्मे इन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा द्युम्नं यच्छन्तु महि शर्म सप्रथः ।

अवध्रं ज्योतिरदितेर्ऋतावृधौ देवस्य श्लोकं सवितुर्मनामहे ॥ ७.०८३.१०

पूर्वं व्याख्यातम् (७.०८२.१०) ॥१०॥